

mgr E. Janusz-Bielecka - pedagog

mgr A. Pawłowska – pedagog, terapeuta pedagogiczny

Trudności w funkcjonowaniu emocjonalno - społecznym ucznia zdolnego.

W Polsce nie ma przyjętej jednoznacznej i obligatoryjnej definicji ucznia zdolnego. W rozumieniu społecznym uczeń zdolny to taki, który ma wzorowe zachowanie i najwyższe oceny z przedmiotów szkolnych. Natomiast w rozumieniu psychologicznym uczeń zdolny, to uczeń, który ma wysoki iloraz inteligencji, duże osiągnięcia oraz wysokie zdolności twórcze na różnych płaszczyznach.

Uczniowie zdolni są postrzegani jako indywidualiści. Wykazują wyazne cechy inności, które przejawiają się w różnych formach dotyczących ich intelektu, zachowania i emocji. Przewyższają swoje otoczenie nie tylko chłonnością umysłu (możliwością opanowania znacznie większego zasobu wiadomości niż ich rówieśnicy), ale przede wszystkim znakomitą sprawnością myślenia. Wszelkie operacje myślowe, trudne i zawiłe dla innych dzieci, zdolnym wydają się wręcz oczywiste. Dlatego potrafią oni oderwać się od utartych schematów, błyskawicznie kojarzą potrzebne wiadomości i wykorzystują je szukając innowacyjnych rozwiązań. Nie boją się nowych wyzwań i na ogół dobrze odnajdują się w nowych sytuacjach. Dzięki bogatszemu od pozostałych dzieci w klasie zasobowi wiadomości, szybszemu tempu myślenia i rozwiązywania problemów uczniowie Ci mają różnego rodzaju wątpliwości i zastrzeżenia w stosunku do tego co słyszą i widzą zarówno na lekcjach jak i w codziennym życiu. Dlatego często zadają mnóstwo różnorodnych pytań, pytają o uzasadnienie, wypowiadają swoje uwagi, są dociekliwi i ciekawi. Niestety takie zachowanie jest najczęściej traktowane jako „mądrzenie się” i przeszkadzanie w prowadzeniu zajęć, a nawet jako objaw złego wychowania. Jednak uczniowie ci, pomimo upominania i często niezbyt miłych skutków takiego zachowania upierają się przy swoich racjach. Należy pamiętać, iż nie robią tego ze złośliwości czy chęci sprawienia komuś przykrości ale dlatego, że „chcą wiedzieć”, po prostu domagają się podania ścisłej informacji czy uzasadnienia poprawności rozumowania.

Może się to wydawać dziwne, ale dzieci zdolne często bywają uczniami „trudnymi”. Jest to związane z występowaniem u nich tzw. nadpobudliwości emocjonalnej, ruchowej i psychomotorycznej. Nadpobudliwość emocjonalna przejawia się nadmierną reakcją emocjonalną. Uczniowie zdolni mają więcej niezaspokojonych potrzeb emocjonalnych niż ich rówieśnicy.

Wysoka sprawność intelektualna sprawia, że są oni traktowani przez osoby dorosłe zbyt poważnie kosztem rozwoju sfery emocjonalnej. Rozbieżność pomiędzy rozwojem poznawczym, a emocjonalnym jest u nich bardziej widoczna niż u pozostałych uczniów, gdyż rozwój tej sfery nie jest przyspieszony i dziecko reaguje tak, jak jego rówieśnicy. Uczniowie ci wymagają bliskich relacji emocjonalnych, a częściej słyszą, że są mądrzy niż, że są kochani. Natomiast nadpobudliwość ruchowa przejawia się nadmierną ekspresją, kręceniem się w ławce szkolnej, przeszkadzaniem na lekcjach, niezdyscyplinowaniem. Większa ruchliwość jest widoczna szczególnie podczas pracy nad ciekawym zadaniem. Z tym rodzajem nadpobudliwości ściśle wiąże się trzeci rodzaj nadpobudliwości charakterystyczny dla uczniów zdolnych, a mianowicie nadpobudliwość psychomotoryczna. Określana jest ona jako dekoncentracja uwagi i brak skupienia, co jest związane z częstym zamyśleniem się lub prowadzeniem rozmów z kolegami. Uczniowie zdolni charakteryzują się dużą podzielnością uwagi dlatego często w myślach mogą drażnić ciekawe aspekty poruszanych zagadnień, błyskawicznie rozwiązywać nowe zadania, zreagować opowiadanie czy też spontanicznie ułożyć wiersz. Ich umysły pracują intensywnie, ale nie zawsze jest to dostrzegalne na zewnątrz np. w postaci mowy ciała. W szkole jednak takie zachowania są oceniane jako niezgodne z przyjętymi regułami i wymaganiami.

Wśród uczniów zdolnych możemy wyróżnić dwie kategorie. Są to:

- uczniowie, którzy osiągają wysokie wyniki w nauce adekwatne do ich możliwości oraz
- uczniowie osiągający wyniki poniżej swoich możliwości.

Do pierwszej kategorii należą uczniowie, którym zależy na wysokich osiągnięciach, są dobrze zmotywowani w dążeniu do wyznaczonego celu np. zwycięstwa w konkursie, olimpiadzie krajowej czy międzynarodowej. Natomiast uczniowie mający osiągnięcia poniżej swoich możliwości najczęściej nie ujawniają poziomu swoich zdolności, są postrzegani jako zupełnie przeciętni, ale nie mają większych problemów w nauce. Bazując na własnych doświadczeniach w pracy z uczniami zdolnymi możemy stwierdzić, iż przyczyną takiego stanu rzeczy jest:

- presja grupy – uczeń „poddaje” się wpływom i namowom zespołu klasowego tak, aby swoimi umiejętnościami i wiadomościami nie zawiązać poziomu nauczania w klasie (grupa boi się podwyższenia oczekiwań ze strony nauczycieli);
- niechęć do wyróżniania się na tle grupy - uczniowie chcą być tacy sami jak ich rówieśnicy, wykonują to czego oczekują od nich nauczyciele i rodzice ale starają się dostosować do przeciętnego poziomu klasy;

- brak zainteresowania wykonywaniem zbyt łatwych dla nich zadań szkolnych – dzieci po prostu nudzą się w szkole, co w konsekwencji prowadzi do wystąpienia u nich wielu frustracji oraz obniżenia motywacji do nauki;
- świadome, celowe ukrywanie swoich zdolności – ta grupa uczniów dąży do ograniczenia do minimum czasu przeznaczonego na wykonywanie dodatkowych zadań, poleceń, rozwijania swoich zdolności, min. poprzez uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych. Wolą on ten czas poświęcić na zabawę i robienie tego, co chcą i lubią;
- nie tolerowanie przez nauczycieli przejawów myślenie dywergencyjnego u uczniów charakteryzującego się oryginalnością oraz odchodzeniem od schematyzmu w rozwiązywaniu zadań (uczniowie po pewnym czasie rezygnują z prób szukania innowacyjnych rozwiązań i dostosowują się do wymagań nauczyciela).

Ponadto z informacji od dzieci i rodziców a także z naszych spostrzeżeń wynika, że w szkołach najzdolniejszych uczniów obciąża się zazwyczaj wieloma funkcjami społeczno-administracyjnymi: są przewodniczącymi, skarbnikami, itp., w najrozmaitszych organizacjach i kołach, występują zawsze na uroczystościach szkolnych, są obciążani funkcjami reprezentacyjnymi wszędzie tam, gdzie trzeba występować w imieniu szkoły. W efekcie często są obciążani dodatkowymi zadaniami i mają zajęty czas od rana do wieczora, bez dłuższej chwili na to, aby popracować nad sobą, nad własnymi zainteresowaniami i nad dziedziną, w której ujawniają szczególne uzdolnienia. Przeciążenie dziecka dodatkowymi funkcjami – uniemożliwia właściwe i pełne ukierunkowanie jego rozwoju i zainteresowań.

Dziecko zdolne często ma też trudności w kontaktach z otoczeniem, nie umie współżyć z rówieśnikami, popada w konflikty, a niekiedy nie pragnie towarzystwa innych osób, przejawia skłonność do izolowania się. W dużej mierze jest to spowodowane tym, iż często są oni zbyt pewni siebie, uważają, że inni nie dorównują im pod względem wiedzy i posiadanych umiejętności, są cyniczni, krytyczni oraz nietolerancyjni w stosunku do błędów popełnionych przez innych. Niestety te cechy charakteru są nierzadko wzmacniane przez środowisko rodzinne, które utwierdza ich w przekonaniu, że są „naj...”. Poza tym ich specyficzne poczucie humoru i skłonność do dominacji stanowią kolejny powód konfliktów z rówieśnikami.

Czy zatem należy zmuszać je do obcowania z innymi dziećmi w obawie, że zbyt mała ilość kontaktów nie umożliwi im zdobycia doświadczeń społecznych? Poza tym ograniczenie kontaktów może prowadzić do dalszego osłabienia ich potrzeby, każda bowiem działalność nie uprawiana, każda funkcja nie ćwiczona nie rozwija się, zanika. Zachodzi zatem niebezpieczeństwo, iż dziecko zdolne stanie się w przyszłości genialnym może, ale odludkiem.

Słuszne jest więc skłanianie go, choć, oczywiście, nie w sposób drastyczny, do kontaktów z rówieśnikami. Niech wybierze sobie kolegę czy koleżankę o zbliżonych zainteresowaniach i upodobaniach, co zaspokoi jego potrzeby, przyniesie mu satysfakcję.

Podsumowując powyższe rozważania jednoznacznie stwierdzamy, iż wybitne uzdolnienia stanowią wielką wartość pod warunkiem, że człowiek, który je posiada, czyni z nich właściwy użytek dla siebie i dla innych. W tym też kierunku należy kształtować postawę dziecka uzdolnionego. W kontaktach między dzieckiem wybitnie zdolnym i otoczeniem konieczna jest obopólna tolerancja. Ono powinno starać się rozumieć tych, którzy nie dorównują mu w pewnych dziedzinach, ale też jego zachowania i reakcje często nietypowe i odmienne od powszechnie przyjętych muszą być tolerowane przez ludzi, wśród których żyje.

LITERATURA:

Hornowski Bolesław „Rozwój inteligencji i uzdolnień specjalnych” Warszawa 1986 WSIP

Filipczuk Halina „Rodzice i dzieci w młodszym wieku szkolnym” Warszawa 1989 Nasza Księgarnia

Reuttowa Natalia „Dziecko w szkole” Warszawa 1985 WSIP

Lewis David „Jak wychować dziecko zdolne” Warszawa 1988 PZWL

Materiały ze szkolenia nt „Praca z uczniem zdolnym” Kielce 2008